

Věra LINHARTOVÁ,
Skutkem a pravdou milovat lidi.
Prof. MUDr. František Hamza (1868-1930).
Brno: Akademické nakladatelství CERM, s. r. o., 2008,
157 s. ISBN 978-80-7204-572-3

V červenci 2008 vyšla publikace o profesoru MUDr. Františku Hamzovi, lékaři, organizátoru protituberkulózních a léčebně-sociálních ústavů, sociologu, místním politiku, vysokoškolském učiteli, odborném spisovateli, až dosud ne plně doceněné osobnosti medicíny v Čechách a v Brně ve dvacátém století. Po Předmluvě (s. 7-8) Jana Holčíka, dnešního přednosty Ústavu sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně (který MUDr. Hamza založil a vybudoval), autorka ze stejného pracoviště, čili z Kabinetu dějin lékařství, zařadila Úvod a Poděkování (s. 9-10) a krátké kapitoly (Tělo se pochovává, ale duše se dědí, s. 11-14, tedy svědectví o pohřbu MUDr. Hamzy v Brně dne 7. června 1930; Od kolébky k promoci, s. 15-38).

Autorka píše o Hamzově dětství, studiích na gymnáziu v Pelhřimově a v tehdejším Německém Brodě, jeho hlubokém citovém vztahu k želivskému venkovu. Pokračuje studiem na české lékařské fakultě v Praze (1888-97), kde byl též svědkem velkých novot, ideových, hospodářských, politických, kulturních a sociálních či česko-německých zápasů a kde ho učili přími žáci Jana Evangelisty Purkyně. Tam Hamza mimo jiné literárně tvořil (napsal i publikaci *K dějinám českých mediků*, 1895), spolu s ostatními připravoval Národopisnou výstavu československou v roce 1895 (1891-95), předsedal Spolku českých mediků (od 1893) a cvičil v Sokole.

V další kapitole s názvem Dvacet let v Luži-Košumberku (s. 39-56) čteme o Hamzově nevěstě a o jeho pověstném působení v Luži. Tam totiž pracoval jako městský a obvodní lékař, zastupitel a starosta obce (od 1902), vzkřísil Sokol, zakládal spolky, dal stavět školu, kanalizaci, vodovod a hlavně dal vzniknout sirotčinci, starobinci a pozoruhodné léčebně pro skrofulózní (tuberkulózní) děti (1901, první v Rakousko-Uhersku, dnes Hamzova odborná léčebna pro děti a dospělé). Kromě toho přednášel a burcoval k sociální terapii. Podrobnosti o léčebně, individuálním přínosu do české medicíny přinejmenším na počátku dvacátého století, sepisují i následující kapitoly Začínat láskou (s. 57-65) a Hamza pedagog (s. 66-73). Mluví se v nich například o švýcarských a domácích příkladech, pomocnících a příznivcích, počátcích provozu ústavu a jeho budování, o pozemštění (1907), novátorské výchově a o vzdělávání dětských pacientů.

V ministerských službách (s. 66-88) se MUDr. František Hamza již od roku 1918 angažoval jako sekční šéf odboru sociálních věcí v tehdejším ministerstvu veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy hlavně v oblasti péče o děti, osvěty, boje s přenosnými chorobami, ve prospěch obnovy existujících sociálních institucí, zakládání ústavů (zasloužil se o otevření Státního dětského léčebného Šrobárova ústavu v Dolním Smokovci na Slovensku a Masarykovy

zemské dětské léčebny v Šumperku či spoluustavil Masarykovu ligu proti tuberkulóze), oddělení, ozdravoven, poraden, dispensářů (tehdy lidové ústavy sociální zdravotní péče se zaměřením na léčbu tuberkulózy a rakoviny, jejichž koncept vypracoval), postátnění a dobudování nemocnic, spolupracoval ideově na asanačním plánu ministerstva týkajícího se komunální hygieny. Na pražském ministerstvu šťastný nebyl, nedostávalo se mu volnosti a pravomoci (jeho projekt dispensářů nahradil centrální Státní zdravotní ústav), raději této stresující práce zanechal – a odešel do Brna.

Od zkušené a poučené autorky víme, že ani zde to neměl zakladatel nového pracoviště a studijního předmětu jednoduché (kapitola Brněnské desetiletí. Zlatá dvacátá léta, s. 93-130). Nepatřil do žádné z vědeckých škol, nebyl habilitován, jeho biosociální zaměření lekteři neznali a neuznávali. Pomohl až profesor MUDr. Edward Babák. Univerzita a fakulta fungovaly v provizoriích, stejně jako Hamzův malý teoretický ústav v Údolní ulici, byť v pořadí teprve třetí svého druhu na evropských univerzitách. Se jménem tohoto obětavého lékaře se spojuje ještě také protituberkulózní poradna a ošetrovna pro železničáře, Studentský zdravotní ústav (1922, byl jeho prvním přednostou do roku 1928) a Moravské hygienické muzeum. Pracoval však i ve Společnosti pro péči o dítě a jeho výzkum (1921), při potírání trachomu na Moravě (1925), na zdravotních deskách bytových v Brně (1926/27) a na lékařsko-sociologickém a hygienickém průzkumu Vysokých Tater (1928).

Tam je i pohříchu krátká podkapitola s názvem Hamzova účast na přípravě Domu útěchy (s. 128-130), čili na budování dnešního Masarykova onkologického ústavu, jehož otevření v roce 1935 se profesor MUDr. František Hamza, stejně jako docent MUDr. Jaroslav Bakeš, chirurg, onkochirurg, pedagog, odborný spisovatel, nedožil. Myšlenka vybudovat ústav, charitativní nemocnici, měla napadnout Lucii Bakešovou. Na jednom čajovém odpoledni v brněnské Bakešově vile, kde byl s některými kolegy profesory i MUDr. Hamza, „vstoupil náhle do místnosti mezi debatéry primář Bakeš už s rozsáhlým a promyšleným návrhem na řešení péče o nevyлéčitelně nemocné, a to na vybudování protirakovinného ústavu“ (s. 129). Nevíme však, kde bráno či slyšeno. MUDr. Hamza byl požádán, jak je všeobecně známo, aby vypracoval stanovy Spolku Dům útěchy (1928). Podal prý děkanovi své fakulty (?1929) návrh účasti vlastního pracoviště na protirakovinném boji v zemi (?Moravskoslezské). Ten však autorka bohužel nezveřejnila. Alespoň do výše povoleného taktu a vkusu mohla najít podrobnosti o jeho zhoubné nemoci, posledních dvou letech jeho života. Sám byl léčen na tehdejší chirurgické klinice Moravské zemské nemocnice profesora MUDr. Julia Petřivalského a podlehl rakovině žaludku či jater (s. 132).

Představovanou publikaci uzavírá bezmála padesát zdařilých fotopříloh, Summary (s. 145-146) a oddíly Použitá a citovaná literatura (s. 147-149), jmenný a věcný rejstřík (s. 150-157). Život a práci MUDr. Františka Hamzy autorka studuje od roku 1999. Ačkoliv absolvovala

zpráva

stovky hodin „nad archiváliemi, starými výtisky novin a časopisů ...“ (s. 10), neuvádí podle zvyklostí prameny z Archivu Masarykovy univerzity, Moravského zemského archivu a z Archivu města Brna. Čtenáři předává výsledky svého desetiletého a náročného studia ve formě eseje, jak dosvědčují i názvy většiny kapitol a jistě záměrně používaný styl bližší či možný jen v publicistice. Nevíme, co jsou železnice města Brna (s. 11), shledáváme zmatek v používání kurzívy a obyčejného písma v citacích, jménech a v názvech, nejednotně jsou uváděny názvy ministerstva zdravotnictví (s. 11, 12, 88 aj.), vět-

šinou bohužel chybějí křestní jména u uváděných osob, jež vystupují jednou s titulem dr., podruhé s Dr. Pečlivý a úplný není ani seznam literatury a zapomnělo se úplně na korekturu.

Kniha, již skvěle typograficky upravila Eva Peřinová, je připsána ke 140. výročí narození MUDr. Františka Hamzy a k 85. výročí založení Ústavu sociálního lékařství na brněnské Lékařské fakultě. Vyšla s podporou Jihomoravského kraje, Literárně-uměleckého klubu stejné fakulty a švýcarské farmaceutické společnosti Roche, s. r. o.

Gustav Novotný.